

УДК 334. 012. 64

О. В. ЯРМАК, канд. екон. наук, доц., Харківський інститут фінансів
УДУФМТ;

Л. Г. МАКАРОВА, ст. викладач, Харківський інститут фінансів УДУФМТ;
Д. М. ТЮРІНА, канд. пед. наук, Харківський інститут фінансів
УДУФМТ

СТАТИСТИЧНИЙ ОГЛЯД І ШЛЯХИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМИ СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

На основі статистичного аналізу даних доведено, що сучасний стан суб'єктів малого підприємництва в цілому недостатньо розвинений. Досліджено впровадження в умовах сьогодення «Програми сприяння розвитку малого підприємства в Харківській області на 2011–2015 роки». Вивчено стан малого підприємництва регіону з використанням методу SWOT – аналізу, виявлено його сильні й слабкі сторони. Сформульовано напрями здійснення відповідної ефективної й гнучкої регіональної політики розвитку малого підприємництва.

Ключові слова: мале підприємництво, програма, забезпечення розвитку, SWOT – аналіз, регіональна політика.

Вступ. Формування конкурентоспроможної соціально спрямованої економіки з розвиненим підприємництвом є стратегічним курсом економічної політики держави. У реалізації стратегії економічного зростання в Україні актуальним питанням сьогодення встановлення й розвиток малого підприємництва.

Мале підприємництво є запорукою економічного зростання країни, головним джерелом нових робочих місць, насичення ринку вітчизняними товарами і послугами, створення конкурентного середовища, основою для формування середнього класу тощо. Мале підприємництво має найменші інвестиційні потреби, характеризується швидким оборотом капіталу, вимагає досить незначних фінансових вкладень для відкриття власної справи. Як показує світовий досвід, виробничі капіталовкладення в малий бізнес у два-три раз ефективніші як за обсягами вкладених коштів, так і за термінами їх повернення.

Малий бізнес впливає на структуру ринку й розширення ринкових відносин, насамперед, у результаті зміни чисельності суб'єктів ринку, підвищення кваліфікації, залучення все більш широких кіл населення до системи підприємництва, сприяє розвитку конкуренції в інноваційній сфері, робить значний внесок в удосконалення й диверсифікацію ринкової структури в економіці. Таким чином, розвиток малого бізнесу вкрай необхідний, тому потребує підтримки як на державному, такі на регіональному рівні.

Аналіз останніх досліджень та літератури. Проблемам формування й розвитку малого підприємництва в ринкових умовах господарювання,

державного регулювання цих процесів приділено достатньо уваги. Цей напрям діяльності досліджували як учені-економісти, так і фахівці–практики. Серед них: Я. Андрющенко, Т. Балановська, П. Буряк, З. Варналій, А. Ковалевська, І. Колодяжна, О. Черванівська, Т. Чечетова-Терашвілі та інші [1–4, 6-7, 11–12]. Однак слід зазначити, що проблема комплексного підходу на всіх рівнях управління щодо сприяння розвитку малого підприємництва повною мірою не розв’язана.

Мета статті. Виходячи з наведеного вище, можна зазначити, що метою цієї статті є аналіз шляхів реалізації регіональної підтримки розвитку малого підприємництва на прикладі Харківської області, пошук пріоритетних напрямів розвитку малого підприємництва.

Постановка проблеми. В Україні частка малих і середніх підприємств у загальній їх кількості становить відповідно 94,3 % та 5,5 %, що в цілому відповідає рівню розвинутих країн світу. Тобто за кількісними показниками Україна поступово наближається до світового рівня. Однак наша держава значно відстає за якісними показниками розвитку малого і середнього підприємництва: розмірами внеску малого і середнього підприємництва у забезпечення зайнятості населення та формуванні валового внутрішнього продукту. В Україні в малому і середньому підприємстві в 2012 році було зайнято 5,2 млн осіб, що складає 25 % економічно активного населення працездатного віку. У той же час, у країнах Європейського Союзу такий показник перевищує 50 %, а в Японії становить близько 80 %. У країнах Євросоюзу малі та середні підприємства створюють 50–70 % внутрішнього валового продукту, тоді як в Україні такий показник майже в чотири рази нижчий.

Значне погіршення в Україні відбулося й у сфері забезпечення економічних свобод. У міжнародному Індексі економічної свободи за 2013 рік, опублікованому фондом HeritageFoundation, Україна опустилася на 161-е місце із 177 країн, посівши останні світові позиції в групі деспотичних країн. Як вважають автори рейтингу, головними проблемами України у зазначеній сфері є корупція, низький рівень функціонування законів та захисту прав власності [9].

Матеріали досліджень. Малий бізнес за останнє десятиріччя функціонування національної економіки відіграв головну роль у становленні відносин підприємницької діяльності, формуванні класу підприємців, здатних за власною ініціативою забезпечувати нові робочі місця, задовольняти потреби споживачів у товарах і послугах, формувати конкурентне середовище. Малі підприємства посідають певне місце серед товаровиробників і продавців товарів, що зумовлено їхнього економічною специфікою [2].

В Україні залежно від обсягів господарського обороту й чисельності працівників, підприємство може бути віднесене до категорії малих. Згідно зі ст. 1 Закону України "Про державну підтримку малого підприємництва" суб'єктами малого підприємництва є фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як суб'єкти підприємницької діяльності; юридичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності будь-якої організаційно-правової форми та форми власності. На таких підприємствах середньоспискова чисельність працюючих за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб, а річний дохід від будь-якої діяльності не вищий за суму, еквівалентну 10 млн євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

Законом України «Про розвиток і державну підтримку малого і середнього бізнесу в Україні» внесено зміни до Господарського кодексу та запроваджено нове поняття «суб'єкт мікропідприємництва». Маються на увазі фізичні особи-підприємці та юридичні особи з середньообліковою чисельністю працюючих за звітний період до 10 осіб та обсягом річного доходу до 2 млн. євро. Виходячи з вищезазначеного, критеріями для віднесення підприємства до малих є чисельність і обсяг доходу від реалізації продукції (таблиця 1).

Таблиця 1 – Класифікація підприємств за їх розміром згідно з ГКУ(стаття 55 ГКУ)

Тип підприємства	Критерії визначення	
	середньооблікова чисельність працюючих за звітний рік, осіб	річний дохід від будь-якої діяльності, млн євро.
Велике	до 250	до 50
Середнє	51–250	10–50
Мале:		
суб'єкт малого підприємництва	до 50	до 10
мікропідприємство	до 10	до 2

Результати досліджень. Для Харківської області мале підприємництво стало потужним ресурсом розвитку. Воно спрямоване на насичення споживчого ринку товарами та послугами, створення умов для конкуренції, упровадження інновацій, наповнення місцевих бюджетів грошовими коштами, зменшення чисельності безробіття, збільшення кількості працюючих у малому бізнесі. Харківська область серед регіонів України за числом малих підприємств станом на 01.01.2014 посіла 5-е місце, а частка в загальнодержавній кількості малих підприємств склала 6,66%.

За даними Головного управління статистики у Харківській області станом на 01.01.2014 реалізовували свою діяльність 24,88 тис. малих підприємства (95,4% від загальної кількості підприємств області). Загальне число зареєстрованих суб'єктів господарювання, порівняно з відповідним періодом минулого року, збільшилася на 1,13 тис. суб'єктів, що на 4,51 % більше ніж за відповідний період минулого року (рис. 1).

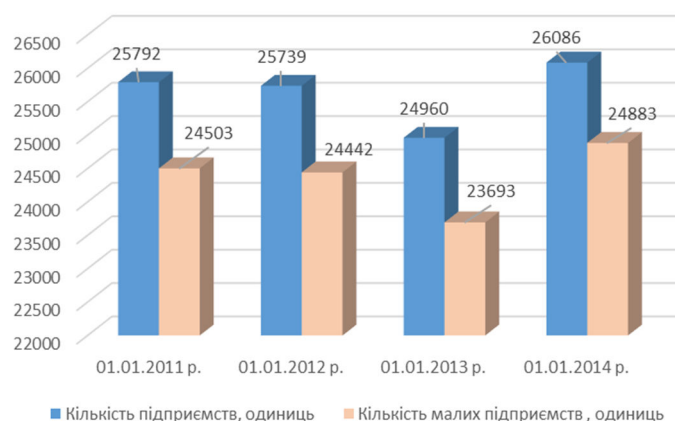

Рис. 1 –Динаміка зміни кількості малих підприємств Харківської області

Аналіз розвитку малого підприємництва дозволяє зробити висновок, що для більшості регіонів України характерними є досить низькі темпи приросту кількості малих підприємств. Так, за чотири роки середній темп приросту склав 0,5% на рік. Цей факт свідчить про недостатні стимулюючі фактори та важелі для створення й функціонування малих підприємств регіону. Поряд із тим, показовою є ситуація, коли за значної кількості малих підприємств у Харківській області їхня частка в загальному обсязі реалізованої продукції, робіт, послуг є досить незначною. Протягом чотирьох років частка малих підприємств в обсязі реалізованої продукції коливається в межах 23–25 % (рис. 2).

Однак дослідження останніх років свідчать про зростання попиту на продукцію малих підприємств. Варто зазначити, що значення частки малих підприємств у загальному обсязі реалізованої продукції по Харківській області на 8% вище ніж в цілому по Україні. Отже, роль малих підприємств у цьому регіоні є більш суттєвою порівняно з іншими областями України, а розвиток малих підприємств в Харківській області відбувається інтенсивніше.

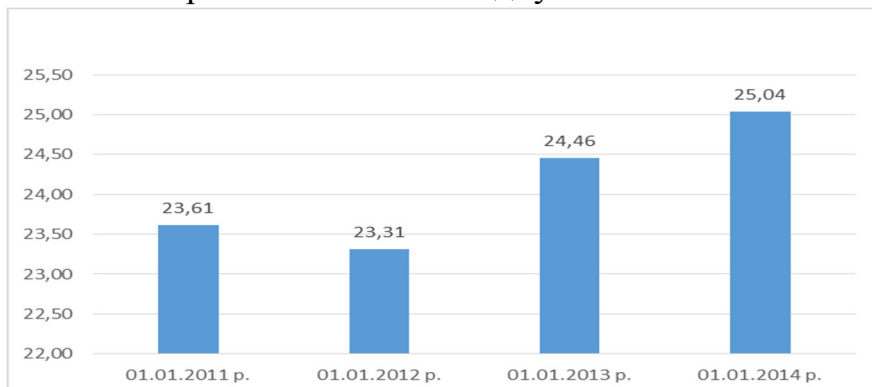

Рис. 2 – Динаміка питомої ваги малих підприємств Харківської області в загальному обсязі реалізованої продукції

Негативну тенденцію розвитку малих підприємств підтверджує і динаміка зміни зайнятих та найманих у ній осіб (рис. 3).

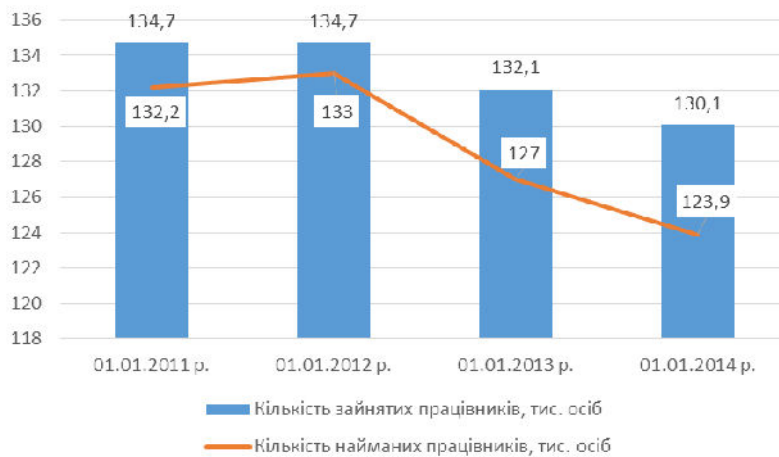

Рис. 3 – Динаміка зайнятих та найманих працівників на малих підприємствах Харківської області

Чисельність зайнятих у секторі малого підприємництва в 2013 році становила 254 тис. працівників, з яких 123,9 тис. осіб – це наймані працівники. Показники 2012 року свідчать, що чисельність зайнятих працівників зменшилася на 1,5% (на 2 тис. осіб), найманих працівників – на 2,4% (на 3,1 тис. осіб). Теза про скорочення числа зайнятих у малому підприємстві підтверджується також і динамікою показника середньої чисельності найманих працівників на одному підприємстві. Так, чисельність найманих працівників на малих підприємствах Харківської області в середньому зменшилась на 2,8 %, і становить на 01.01.2014 5 осіб. Середня чисельність тих, хто працює на одному підприємстві упродовж останніх років зменшилась на 2,15 % і дорівнює 10 особам.

Серед факторів, через які чисельність зайнятих у малому бізнесі знизилася, головними є нестабільність політичної ситуації, значні коливання курсу гривні, підвищення ціни на енергоносії, зниження попиту на продукцію, що призводить до зменшення обсягів виробництва.

Серед районів та міст області найбільша питома вага від загальної кількості малих підприємств зосереджена в м. Харкові – 80,1% та на території Харківського району – 4,6%, Дергачівського району – 1,8%, а також Зміївського району – 0,9%. Найменша питома вага малих підприємств знаходиться на території Коломацького району – 0,1%, а також Зачепилівського та Ізюмського районів – 0,2%, відповідно

За видами економічної діяльності пріоритетним напрямом діяльності суб'єктів малого підприємництва області залишається сфера торгівлі та послуг. Розподіл питомої ваги в загальній кількості малих підприємств за видами економічної діяльності відбувається таким чином: найбільша частка малих

підприємств зосереджена за такими видами, як оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів–30,56 %, промисловість – 13,74 % та операції з нерухомим майном –12,89 %. Найменша частка малих підприємств функціонує за видами діяльності: освіта – 0,62 %та мистецтво, спорт, розваги та відпочинок – 0,64 %.

Створення сприятливих умов, необхідних для стабільного та ефективного розвитку малого підприємництва, залишається одним із пріоритетних завдань діяльності Харківської обласної державної адміністрації. Важливим інструментом державної політики підтримки малого підприємництва в області є регіональна «Програма сприяння розвитку малого підприємництва в Харківській області на 2011 – 2015 роки», яка розроблена відповідно до законів України «Про державну підтримку малого підприємництва», «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні», «Про місцеве самоврядування в Україні» та відповідно до «Стратегії сталого розвитку Харківської області до 2020 року», затвердженої рішенням обласної ради від 23.12.2010 року №27-VI.

Програмою передбачено вирішення ключових завдань у сфері державної підтримки малого бізнесу в регіоні, зокрема заходи щодо законодавчого забезпечення, фінансової підтримки, створення інфраструктури, кадрового та ресурсного забезпечення.

Розроблена низка заходів з підтримки малого та середнього бізнесу у Харківській області за 2014 рік.

1) Спрощення скорочення термінів отримання дозвільної документації.

Для забезпечення надання якісних послуг підприємцям регіону в усіх районах, містах обласного значення і м. Харкові створені та діють центри надання адміністративних послуг, до складу яких входять дозвільні центри.

Проводиться щомісячний моніторинг діяльності дозвільних центрів області. За даними моніторингу упродовж 12 місяців 2014 року до дозвільних центрів області (включаючи Єдиний дозвільний центр м. Харкова) звернулися 101,81 тис. суб'єктів господарської діяльності, що на 2,64 тис. звернень (3,0%) більше, ніж за відповідний період 2013 року; видано 22,61 тис. документів дозвільного характеру, що на 1,38 тис. документ (6,1 %) більше, ніж за відповідний період 2013 року; державними адміністраторами надано 37,03 тис. консультацій.

З метою спрощення оформлення документації в усіх районах та містах обласного значення функціонують центри надання адміністративних послуг (усього – 34). Крім того, у кожному з 9 районів м. Харкова відкрито територіальні підрозділи Центру надання адміністративних послуг.

З 01.09.2014 адміністраторами Центрів надаються послуги Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Державної санітарно-епідеміологічної служби України.

2) Розвиток інфраструктури з підтримки підприємництва.

У Харківській області створена одна з найпотужніших в Україні інфраструктур підтримки підприємництва. Станом на 01.01.2015 в області діє 32 бізнес-центри, 1 бізнес-інкубатор, 15 технопарків, 59 бірж, 12 лізингових центрів, 136 страхових компаній, 178 аудиторських фірм, 6 інноваційних фондів, 184 інвестиційні компанії, 49 громадських об'єднань підприємців, 223 установи, які надають консультування з питань комерційної діяльності й управління, 436 небанківських фінансових установ, у т. ч. 108 кредитних спілок.

Наразі триває подальший розвиток інфраструктури з підтримки підприємництва й надання консультаційної допомоги бізнес-центрам області, у тому числі комплексної, створення сприятливих умов для розвитку підприємництва та надання комплексу практичних послуг підприємцям.

3) Підвищення професійного та культурного рівня ведення підприємницької діяльності.

Спільно з Харківським регіональним фондом підтримки підприємництва реалізується комплексна освітня програма «Школа малого бізнесу», основною метою якої є проведення бізнес-семінарів, круглих столів та майстер-класів з питань, актуальних для підприємців. Теми, які обговорюються на цих заходах привертають увагу громадськості, про що свідчить активна участь у роботі круглих столів та семінарів представників органів державної влади та місцевого самоврядування, науковців і громадських організацій, фахівців у сфері оподаткування, обліку та аудиту, підприємницьких структур.

4) Поширення дієвої системи страхового захисту суб'єктів господарювання.

При Харківському регіональному фонді підтримки підприємництва діє «гаряча лінія для підприємців». За телефоном «гарячої лінії» надаються правові консультації з ведення підприємницької діяльності та безпосередні консультації щодо здійснення перевірок контролюючими органами;

5) Профорієнтаційна підготовка та перепідготовка кадрів для сфери малого підприємництва

В області проводиться робота з реалізації Програми перепідготовки управлінських кадрів для сфери підприємництва «Українська ініціатива» («FitforPartnershipwithGermany»), координатором якої є Міністерство економічного розвитку і торгівлі України.

Харківською регіональною робочою групою виконується робота щодо залучення можливих кандидатів на стажування та навчання в інших областях, де

відбувається перепідготовка управлінських кадрів для сфери підприємництва на базі вищих навчальних закладів.

Проведений авторами аналіз свідчить про те, що в Харківській області приділяється значна увага удосконаленню та розвитку фінансово-кредитної, матеріально-технічної підтримки, ресурсного та інформаційного забезпечення суб'єктів малого підприємництва.

З метою оцінки перспектив розвитку підприємництва Харківської області та визначення впливу можливостей і загроз на діяльність малого бізнесу проведено SWOT-аналіз, результати якого дають можливість стверджувати про привабливість Харківського регіону для малого бізнесу (табл. 2) [8, 11].

Таблиця 2 – SWOT-аналіз малого підприємництва Харківського регіону

Стратегічна матриця SWOT- аналізу малого підприємництва Харківського району	
1	2
Сильні внутрішні сторони (конкурентні переваги)	Слабкі внутрішні сторони (недоліки)
– значний транзитний потенціал та розвинута транспортна інфраструктура – наявність великої кількості продуктивних сільськогосподарських земель, переважно рівнинний рельєф території – великі поклади природних копалин: значні розвідані запаси паливно-енергетичних копалин	– відсутність можливості використання водних шляхів – низька частка малого та середнього бізнесу, зайнятого у промисловому виробництві – недостатня обізнаність підприємців з чинним законодавством, основами бізнесу та оподаткування, відсутність управлінського досвіду;
(природного газу, бурого та кам'яного вугілля, нафти); – наявність достатньої сировинної бази для виробництва будівельних матеріалів, скляної продукції значна чисельність економічно активного населення, наявність висококваліфікованих трудових ресурсів; – мале підприємництво має адаптивних характер та оперативно реагує на зміни кон'юнктури ринку; – орієнтується на місцевий ринок та індивідуальне споживання;	– некомпетентність підприємців у конкретних стратегічних зонах господарювання – недостатність промоції власної діяльності суб'єктами малого підприємництва; – низький рівень використання наявних виробничих потужностей; – обмеженість або повна відсутність матеріально-фінансових ресурсів; – низька оплата праці, що спричиняє міграційні процеси серед кваліфікованих кадрів;
– активізує інноваційну діяльність; – забезпечує насичення ринку споживчими товарами та послугами повсякденного попиту; – спрощена система управління, швидке прийняття рішення; – перерозподіл інвестицій з довгострокових проектів зі строком окупності 5–15 років у малий бізнес з більш швидкими темпами окупності; – досвід ведення бізнесу в кризовій ситуації; створює робочі місця; наявність кваліфікованої робочої сили; – наявна традиція проведення міжнародних заходів, фестивалів, турнірів, виставок та ярмарків; – позитивна динаміка зростання малого бізнесу та наявність ініціативних підприємців; – досить ефективне секторне співробітництво (бізнес – влада – громада).	– повільне впровадження на підприємствах системи управління якістю; – низький рівень соціальної відповідальності малого підприємництва; – слабка ланка держзамовлень і коопераційних зв'язків з великими підприємствами.

Закінчення таблиці 2

1	2
Зовнішні сприятливі можливості	Зовнішні потенційні загрози
– підтримка інноваційної діяльності з боку держави і регіональної влади; – розвиток ІТ-технологій, розвиток інноваційних підприємств, створення технопарків;	– подальше загострення економічної і фінансової кризи в Європі та в Україні; – складна система отримання кредитів для розвитку бізнесу, нерозвиненість системи мікрокредитування небанківськими фінансовими установами;
– наявність промислового комплексу; – потужний науково-освітній та дослідний потенціал; – сприятливі умови для розвитку малого бізнесу; – проведення регіональних заходів і залучення суб'єктів малого підприємництва до розвитку економіки та промоції своєї діяльності;	– високий ступінь інфляційних ризиків кредитування; – нестабільність системи підтримки малого підприємництва та великий тягар податкового навантаження; – недостатній рівень конкурентоспроможності малих підприємств;
Зовнішні сприятливі можливості	Зовнішні потенційні загрози
– наявність активного потенціалу громадських організацій, які займаються допомогою та захистом підприємництва; – сприятливе географічне розташування регіону для розвитку транскордонного співробітництва; – наявність у промисловому комплексі вільних виробничих площ; – відкриття технопарку; – функціонування Єдиного дозвільного центру м. Харкова; – вступ України до СОТ, ЄС та інших міжнародних організацій; – запровадження прогресивних змін до законодавства України у сферах;	– нестабільність і недосконалість регуляторного поля; адміністративні перешкоди; – відсутність належного нормативно-правового забезпечення; – відсутність державної фінансово-кредитної підтримки; – конкуренція великих корпорацій; – низька купівельна спроможність населення; – нестабільність ринку енергоносіїв; – недосконалість чинного механізму організаційної та фінансової підтримки втілення привабливих інвестиційних та інноваційних проектів;
– підприємницької діяльності, землекористування та містобудування; – розробка та впровадження стратегії розвитку на національному, регіональному та місцевому рівнях; – поживлення інвестиційного клімату	– дефіцит інвестиційних ресурсів, відсутність мотивації до інвестиційної та інноваційної діяльності; нерозвинена інфраструктура підтримки підприємництва (бізнес-інкубаторів; технопарків; лізингових компаній);
– можливі позитивні зміни в законодавстві, скорочення видів діяльності, що підлягають ліцензуванню, скорочення кількості необхідних дозволів для започаткування бізнесу, оптимізація кількості контролюючих органів;	– нерозвиненість конкурентного середовища та недобросовісна конкуренція; – нерозвиненість механізмів та інституцій венчурного фінансування.
– створення та функціонування координаційної ради з питань розвитку підприємництва, зовнішньоекономічної діяльності та залучення інвестицій, координаційної ради з питань промислової політики; – систематичне інформування населення щодо стану та розвитку підприємницької діяльності, дозвільної системи, регуляторної політики тощо; – наявність розвинутої фінансово-банкової інфраструктури та небанківських фінансово-кредитних установ; – наявність значної кількості наукових, освітніх установ і можливість перекваліфікації працівників.	

Незважаючи на наявність слабких позицій, загроз зовнішнього середовища і виходячи з тенденції розвитку економіки регіону, можна зробити висновок, що малий бізнес у Харківській області є пріоритетним сектором і потребує всебічної підтримки та розвитку. Таким чином, перспективи розвитку підприємництва безпосередньо залежать від нівелювання зовнішніх загроз, зменшення слабких сторін за рахунок використання та збільшення сильних, ефективне використання позитивних впливів за допомогою системи заходів державної підтримки малого підприємництва на муніципальному рівні.

Розвиток сприятливого підприємницького клімату в Харківській області повинен стати запорукою консолідації зусиль з удосконалення рівня відносин і співпраці підприємців з органами обласної та державної влади і бути спрямованим на: створення сприятливих умов для збільшення чисельності, підвищення продуктивності та конкурентоспроможності суб'єктів малого підприємництва; збільшення частки вироблених суб'єктами малого підприємництва товарів (робіт, послуг) в обсязі валового внутрішнього продукту; планомірне скорочення регуляторних витрат суб'єктів малого підприємництва шляхом удосконалення реалізації державної політики у сфері господарської діяльності, зменшення регуляторного навантаження на зазначених суб'єктів; покращення доступу суб'єктів малого підприємництва до фінансових, у тому числі кредитних, ресурсів, інженерних мереж, ринку цінних паперів, як одного з найдешевших інвестиційних ресурсів; сприяння на умовах конкуренції прозорості та відкритості збільшенню частки суб'єктів малого підприємництва, які беруть участь у процедурах закупівель товарів, робіт і послуг для забезпечення потреб держави і територіальної громади, та обсягів отриманих ними бюджетних коштів; сприяння провадженню суб'єктами малого підприємництва діяльності щодо просування вироблених ними товарів (робіт, послуг), результатів інтелектуальної діяльності на внутрішній та зовнішній ринки; забезпечення інвестиційної та інноваційної активності суб'єктів малого підприємництва; розширення можливостей участі суб'єктів малого підприємництва в реалізації проектів державно-приватного партнерства; комплексне інформаційне і консультативно-методичне забезпечення суб'єктів малого підприємництва; покращення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для суб'єктів малого підприємництва; забезпечення відкритості й прозорості державної регуляторної діяльності як передумови планування суб'єктами малого підприємництва їх господарської діяльності; підвищення ролі місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування у здійсненні підтримки розвитку малого підприємництва.

Висновки. Мале і середнє підприємництво є основою конкурентних економік розвинених держав світу та одним із головних факторів формування середнього класу, сталого економічного зростання, підвищення рівня суспільного добробуту та покращення життя громадян.

Дослідження малого підприємництва Харківської області свідчить про важливість та перспективність його розвитку як пріоритетного засобу створення конкурентної ринкової економіки та забезпечення функціонування соціальної сфери регіону.

Стан розвитку малого підприємництва в Харківській області в цілому є недостатнім у зв'язку з фінансово-економічною ситуацією, тому питання малого підприємництва потребує розробки й відповідного державного регулювання.

Ураховуючи визначені сильні сторони й можливості Харківського регіону щодо розвитку малого підприємництва доцільно спрямовувати дії місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів малого підприємництва, громадських об'єднань підприємців на покращення законодавчого забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері розвитку малого підприємництва; створення сприятливих правових умов для усунення бар'єрів і негативних факторів на шляху реалізації підприємницьких ініціатив; зменшення регуляторного навантаження на підприємницьку діяльність та підвищення продуктивності й конкурентоспроможності суб'єктів малого підприємництва; суттєве підвищення ролі малого підприємництва й внесок у формування ВВП та забезпечення зайнятості населення; соціально-економічний розвиток держави, територій і населених пунктів та підвищення добробуту громадян.

Список літератури: 1. Андрющенко Г. О. Малі підприємства: критерії визначення / Г. О. Андрющенко // Формування ринкових відносин. – 2008. – №10. – 190 с. 2. Балановська Т. І. Особливості функціонування малого підприємництва в Україні / Т. І. Балановська, О. П. Гоголя, К. Л. Тужик // Інноваційна економіка : Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2012. – № 8 (34). – С. 22–31. 3. Буряк Л. Д. Фінансовий менеджмент у малому бізнесі: навч. посіб. /Л. Д. Буряк. – К.: КНЕУ, 2007. – 432 с. 4. Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики / З. С. Варналій. – 2-е вид., випр. і доп. – К.: Знання, КОО, 2003. – 302 с. 5. Діяльність суб'єктів малого підприємництва 2013 : статистичний збірник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kh.ukrstat.gov.ua> 6. Ковалевська А. В. Тенденції розвитку малих підприємств Харківської області / А. В. Ковалевська, О. В. Поспелов // Бізнес Інформ. – 2012. – № 2. – С. 93–98. 7. Колодяжна І. В. Організація та регулювання розвитку малого бізнесу в Україні / І. В. Колодяжна // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України: зб. науково-технічних праць. – Вип. 21. 19, 2011. – С. 219–223. 8. Офіційний сайт Харківської міської ради, міського голови, виконавчого комітету [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.city.kharkov.ua> 9. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.city.kharkov.ua> 10. Сайт Головного управління статистики у Харківській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kh.ukrstat.gov.ua> 11. Черванівська О. С. Ефективність функціонування малого підприємництва в Україні / О. С. Черванівська, Н. Ю. Піксайнін // Науковий вісник НЛТУ України. – Вип. 22. 1, 2012. – С. 332–336. 12. Чечетова-Терашвілі Т. М. Стратегічний аналіз розвитку малого підприємництва в Харкові / Т. М. Чечетова-Терашвілі // Бізнес Інформ. – 2013. – № 8. – С. 237–242.

Bibliography (transliterated): 1. Andryushchenko GA Small businesses, the criteria for determining / GA Andruschenko // Formation of Market Relations. – 2008. – No10. – 190. 2. Balanovska, T. I., Hohulia, O.

P., and Tuzhyk, K. L. "Osoblyvosti funktsionuvannia maloho pidpriemnytstva v Ukraini" [Features of the operation of small business in Ukraine]. *Innovatsiina ekonomika*, no. 8(34) (2012): 22–31. **3.** Beet LD Financial Management in Small Business: teach. guidances. – Kyiv: MBK, 2007. – 432. **4.** Varnalii, Z. S. Male pidpriemnytstvo: osnovy teorii i praktyky [Small business: basic theory and practice]. Kyiv: Znannia; KOO, 2003. **5.** The activities of small businesses in 2013: Statistics [Electronnoe resource]. – Access: <http://kh.ukrstat.gov.ua>. **6.** Kovalevska, A. V. "Formuvannia systemy ekonomichnoi bezpeky maloho pidpriemstva" [Formation of economic security small business]. *Visnyk Skhidnoukrainskoho natsionalnoho universytetu im. V. Dalia*, vol. 1, No. 11(182) (2012): 194–202. **7.** Kolodiazna, I. V. "Orhanizatsiia ta rehuliuвання rozvytku maloho biznesu v Ukraini" [Organization and regulation of small business in Ukraine]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, no. 21. 19 (2011): 219–223. **8.** Official Site of Kharkov City Council, Mayor, Executive Committee [electronic resource]. – Access: <http://www.city.kharkov.ua>. **9.** The explanatory note to the draft Law of Ukraine «On the development and state support of small and medium enterprises in Ukraine» [electronic resource]. – Access: <http://www.city.kharkov.ua>. **10.** The site of the Central Statistical Office in Kharkiv region [Electronnoe resource]. – Access: <http://kh.ukrstat.gov.ua>. **11.** Chervanivska, O. S., and Piksainin, N. Yu. "Efektyvnist funktsionuvannia maloho pidpriemnytstva v Ukraini" [Effectiveness of Small Business in Ukraine]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, no. 22. 1 (2012): 332–336. **12.** Chechetova-Terashvili T. M. Strategic Analysis of Small Entrepreneurship Development in Kharkiv– Business Info. – 2013. – No 8. – P. 237–242.

Надійшла (received) 23. 04. 2015

УДК 657. 212

М. А. ШУМ, канд. екон. наук, доц., Харківський інститут фінансів
УДУФМТ;

Н. О. ПОТАПОВА, канд. екон. наук, доц., Харківський інститут фінансів
УДУФМТ

УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Запропоновані напрями удосконалення технології обліку дебіторської заборгованості на підприємстві, а саме необхідність коригування законодавчих актів щодо віднесення витрат, понесених внаслідок нарахування резерву сумнівних боргів. Розроблено відомість визнання необхідності нарахування резерву сумнівних боргів. Наведена авторський поділ поточної дебіторську заборгованість згідно з договорами за строками непогашення. Встановлена необхідність надання повної інформації про дебіторську заборгованість підприємства відповідно до нормативних документів.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, резерв сумнівних боргів, відомість визнання необхідності нарахування резерву сумнівних боргів, технологія обліку, фінансова звітність, примітки до фінансової звітності.

Вступ. Одним з найбільш складних питань обліку є облік дебіторської заборгованості, це пов'язано з проблемою неплатежів, які є однією з причин нестабільної фінансової ситуації промислових підприємств в Україні. Розвиток підходів до проблем платіжно-розрахункових відносин між суб'єктами ринку зумовлює необхідність досліджувати дебіторську заборгованість. Дебіторська заборгованість має важливе значення для будь-якого підприємства, оскільки за змістом вона є інструментом кредитування дебітора за отримані ним товари, роботи чи послуги на безвідсотковій основі.

Аналіз останніх досліджень та літератури. Проблемам обліку дебіторської заборгованості та методам ефективного управління нею приділено достатню увагу. Так, вивченням цього напрямку займалися як вчені-економісти, так і фахівці-практики (Боярко І., Боярова О., Бутинець Ф., Василенко В.,